

УДК 94 (477.83): 904

**РЕАКЦІЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА
НА НАСИЛЬНИЦЬКУ СМЕРТЬ ОЛЬГИ БАСАРАБ 1924 р.****Олег ЄГРЕШІЙ***Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра історії України і методики викладання історії
вул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна**e-mail: ludyna@ukr.net**DOI: 10.15330/gal.35.109-116**ORCID: 0000-0002-0639-910X**RESEARCHER ID 4790-2019*

У науковій статті автор визначає реакцію греко-католицького духовенства на смерть Ольги Басараб. Зазначається, що насильницька смерть Ольги Левицької (Басараб) у ніч з 12 на 13 лютого 1924 р. отримала широкий громадський резонанс у галицькоукраїнському суспільстві, це більше загострила українсько-польські взаємини того часу. Священники Греко-католицької Церкви були учасниками багатьох віче, та інших жалобних заходів, присвячених її пам'яті. Одним із найактивніших священників був громадський діяч, член Української трудової партії, прелат-канцлер Митрополичої капітули у Львові отець Леонтій Куницький. Похорон О. Басараб перетворився на широку акцію протесту, в якій взяли участь декілька тисяч осіб із різних куточків Галичини.

Польські урядові структури переконували представників митрополичої курії ГКЦ вплинути на священників аби ті відмовилися правити богослужіння за самогубців, бо це суперечило канонам Церкви. Представники польської влади підкреслювали, що ці набоженства мали не релігійний, а політичний характер.

Автор статті підкреслює, що насильницька смерть Ольги Басараб активізувала громадську діяльність греко-католицького духовенства. Щороку у дні її пам'яті (12–13 лютого) національно-свідоме духовенство ГКЦ відправляло у храмах жалобні богослужіння. Такі поминальні богослужіння за душу української патріотки О. Басараб стали національною традицією. Про це свідчать повідомлення тогочасних українських часописів протягом 1930-х рр., окремі матеріали обласних архівів тощо. Цю традицію не було перервано і в час нацистської окупації 1941–1944 рр., вона існувала, до честі української діаспори, і в післявоєнні роки.

Ключові слова: Греко-католицьке духовенство, Ольга Басараб, польські урядові структури, отець Леонтій Куницький, Міністерство віровизнань релігійних і публічної освіти.

Повномасштабне вторгнення армії Російської Федерації на українські землі, у лютому 2022 р., тією чи іншою мірою спонукало до рефлексій та екскурсів в історичне минуле задля осмислення життєдіяльності осіб, які поклали на вівтар своє життя в ім'я державної незалежності України. Ольга Басараб (Левицька) по праву належить до історичних постатей, біографії яких хочеться раз-по-раз перечитувати, вникаючи в щоразу нові деталі та нюанси.

Особи з громадянськими позиціями на кшталт Ольги Басараб у ту історичну пору вже *a priori* привертала підвищену увагу польських спецорганів. Після відомого рішення Ради послів країн Антанти від 15 березня 1923 р. про визнання суверенітету Польщі над Східною Галичиною, галицькоукраїнський політикум та суспільство переживали стан своєрідної національної депресії, що неминуче посилювало позиції правих сил, приводило до зростання рейтингу українських націоналістів. Після повернення з Відня до Галичини, 1923 р., Ольга Басараб стала членом Головної управи філії Союзу Українок у Львові, активно співпрацювала з Українською Військовою Організацією, була зв'язковою полковника Євгена Коновальця⁸⁴. Активна підпільна діяльність О. Басараб стала

⁸⁴ 1889 народилася Ольга Басараб, розвідниця, зв'язкова Євгена Коновальця. URL: <https://uin.gov.ua/istorychny-kalendar/veresen/1/1889-narodylasya-olga-basarab-rozvidnytsya-zvyazkova-yevgena-konovaltsya>.

причиною її арешту польською поліцією в ніч на 9 лютого 1924 р.⁸⁵ (під час обшуку, де мешкала жінка було знайдено окремі документи УВО та агітаційну літературу). Ольгу Басараб разом із подругою та співмешканкою Стефанією Савицькою було звинувачено в шпигунстві “на користь ваймарської Німеччини та більшовицької України” і невдовзі ув’язнено у тюрмі по вул. Яховича у Львові (*нині академіка Романа Кучера*. – О.Є.).

Польські органи влади, спецслужби, напружуючи в той час потрібну стратегію поведінки по відношенню до українців Галичини, намагалися вивчати та прораховувати усі ймовірні сценарії розвитку взаємовідносин між двома народами. У відповідних розрахунках важливе місце належало Греко-католицькій Церкві, духовенство якої історично підтримувало українські національно-політичні організації – без ГКЦ складно уявити громадсько-просвітній рух Галичини ХІХ – першої половини ХХ ст., священники цієї Церкви були капеланами Української Галицької армії, Української Повстанської армії, значна частина знаних українських військових діячів були вихідцями зі священничих родин. До слова, О. Басараб також мала священниче походження – її батько, о. Михайло Левицький, був греко-католицьким священником, парохом с. Щуровичі⁸⁶ (*нині Червоноградського району на Львівщині*. – О.Є.).

Відзначимо, що діяльність Ольги Басараб неодноразово ставала предметом дослідження вітчизняних істориків. Назвемо, передусім, вагомі дослідження львівської історикіні Ольги Бежук. Багатолітні пошуки дослідниці вилилися в ґрунтовне монографічне дослідження⁸⁷. О. Бежук вділила увагу формуванню світогляду Ольги Басараб, участі її в жіночому русі та військово-політичній діяльності. Окреме місце відлено також реакції громадськості на смерть О.Басараб. Увагу варто звернути також на ряд наукових статей О. Бежук⁸⁸. Плідну дослідницьку роботу щодо діяльності О. Басараб проводив колишній директор Науково-дослідного центру історії національно-визвольних змагань України у Львові Ярослав Лялька⁸⁹. Його праці написані переважно в жанрі наукової документалістики. У контексті історіографії теми назвемо також статтю директорки Історико-краєзнавчого музею “Опілля” м. Рогатин О. Благої⁹⁰. Вартує також виокремити діаспорне видання “Незабутня Ольга Бесараб” за редакцією Ірени Книш, яке вийшло друком у Вінніпегу, 1976 р. Видання має мемуарний характер, написане на основі спогадів про Ольгу Басараб представників родини, друзів та знайомих, але містить багато цінного фактичного матеріалу, розкриває вшанування пам’яті історичної особи серед української діаспори⁹¹.

⁸⁵ Погребенник Ф. П., Стасюк О. П. Басараб Ольга. *Енциклопедія Сучасної України* : електронна версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=40676 (дата перегляду: 05.01.2022).

⁸⁶ Жертва лихоліття. Кілька дат з життя бл. п. Ольги з Левицьких Бесарабової. *Діло*. 1924. Ч. 40. 23 лют. С. 1.

⁸⁷ Бежук О. Ольга Басарабова з Левицьких : життя і чин. Львів : Український інститут “Євросоціум”. Серія : Євросоціум: освіта та наука. 2017. 476 с.

⁸⁸ Бежук О. Жінки в легіоні українських січових стрільців. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія “Гуманітарні науки”*. Львів, 2007. Вип.6. С. 12–20; Бежук О. Матеріали Ольги Басараб: ще раз про розвідувальну діяльність УВО. *Вісник НУ “Львівська політехніка” “Держава та армія”*. Львів, 2007. № 584. С. 129–134; Бежук О. Діяльність О. Левицької-Басараб в Українському Комітеті допомоги раненим жовнірам у Відні. *Вісник НУ “Львівська політехніка” “Держава та армія”*. Львів, 2008. № 612. С. 43–48.

⁸⁹ Лялька Я. Ольга Басараб та її доба : документи, матеріали, спогади, біографічні нариси. Науково-дослідний центр історії національно-визвольних змагань України. Львів : Галицька видавнича спілка, 2007. 1248 с.

⁹⁰ Благо О. Жінка на тлі епохи: нескорена Ольга Левицька-Басараб. *Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис Галичина*. 2017. Ч. 29–30. С. 116–121.

⁹¹ Незабутня Ольга Бесараб. Вибране / під редакцією Ірени Книш. Вінніпег : Накладом Організації Українок Канади, 1976. 241 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5839/file.pdf>.

У пропонованій науковій статті намагатимемося визначити реакцію греко-католицького духовенства на смерть Ольги Басараб, а також з'ясувати позицію польських урядових структур, передусім з Міністерства віровизнань релігійних і публічної освіти на перебіг подій.

Насильницька смерть Ольги Левицької (Басараб) у ніч з 12 на 13 лютого 1924 р. отримала широкий громадський резонанс як у галицькоукраїнському так і в галицько-польському суспільних середовищах, ще більше загострила українсько-польські взаємини тієї пори. 24 лютого 1924 р. з ініціативи Головної управи товариства “Союз Українок” у Преображенській церкві міста Львова було відправлено заупокійну панахиду за померлу⁹², участь у якій за даними українського часопису “Діло” взяло декілька тисяч осіб. Панахиду відправив відомий громадський діяч, один із провідників Української трудової партії, прелат-канцлер Митрополичої капітули у Львові отець Леонтій Куницький у супроводі багатьох священників. Показово, що учасники траурного заходу заповнили не лише просторий храм, а й усю вулицю Краківську на якій розміщується Преображенська церква. Спостерігачами жалобного дійства були численні представники як пішої так і кінної польської поліції. У результаті радник поліції у Львові Кучинський після завершення панахиди, викликав до відділку голову товариства “Союз Українок” Константину Малицьку, яку звинуватив в ініціюванні заходу та попередив, що поліція більше не буде толерувати “глорифікації злочину”, адже польські правоохоронні органи володіють незаперечними доказами шпигунства Ольги Басараб. Крім того, її смерть будуть у майбутньому використовувати “українські шовіністичні кола в протидержавній агітації”⁹³.

25 лютого 1924 р. в залі Товариства імені М. Лисенка у Львові за участі греко-католицького духовенства відбулося віче “в справі масових ревізій і арештів” та в питанні знущань польської влади над політичними в'язнями. Віче було приурочене загибелі Ольги Басараб⁹⁴. Наступного дня на Янівському цвинтарі у Львові відбулася ексгумація тіла О. Басараб (із загального гробу, куди її було спершу таємно поховано за державні кошти як самогубку, її тлінні останки перепоховано в окремій могилі). Похоронну процесію за участі вісьмох греко-католицьких священників очолив згаданий нами вище отець Леонтій Куницький. Він також виголосив патріотичну промову⁹⁵. Похорон О. Басараб перетворився на широку акцію протесту, в якій взяли участь декілька тисяч осіб із різних куточків Галичини. Польська поліція у результаті арештувала 15 чоловік.

27 лютого 1924 р. згаданий нами вище о. Л. Куницький у соборі Святого Юра за широкого представництва вірян відправив заупокійну Службу Божу за душу О. Басараб⁹⁶. Такі заупокійні богослужіння в той день правилися у більшості греко-католицьких храмів Галичини. Польські спецслужби, які відстежували діяльність греко-католицьких священників і передавали інформацію вищим органам влади, констатували, що зазвичай священники з метою безпеки “камуфлювали” свої богослужіння, не називаючи під час проповідей ім'я Ольги Басараб, але по реакції пастви і велелюддю не важко було здогадатися за кого правляться такі Служби Божі.

Польські урядовці знали про вагомий вплив ГКЦ на громадське життя краю, неприховану проукраїнську позицію духівництва у час революційних подій 1918–1923 рр., а відтак активно відслідковували їхнє ставлення до подій пов'язаних із насильницькою

⁹² Некролог Головного Відділу “Союза Українок”. *Діло*. 1924. Ч. 41. 24 лют. С.4.

⁹³ Після трагічної події. *Діло*. 1924. Ч. 43. 27 лют. С.3.

⁹⁴ Віче. Українці міста Львова. *Діло*. 1924. Ч. 40. 23 лют. С.1.

⁹⁵ Після трагічної події. *Діло*. 1924. Ч. 44. 28 лют. С.1.

⁹⁶ Після трагічної події. *Діло*. 1924. Ч. 46. 1 берез. С.1.

смертю Ольги Басараб. Польські часописи “Gazeta Lwowska”⁹⁷, “Kurjer Lwowski”⁹⁸, “Gazeta poranna”⁹⁹, “Dziennik ludowy”¹⁰⁰ та ін. суголосно публікували матеріали, де Ольга Басараб зображалася як шпигунка та бунтарка, яка підбурювала українців до боротьби проти польської держави. Польські друковані органи “в унісон” твердили про самогубство української діячки.

Водночас, у своїх донесеннях повітові старости припускали, що надмірний ажіотаж із приводу смерті Ольги Басараб може ускладнити суспільно-політичну обстановку у воєводствах, зокрема Тернопільському, спричинитися до “посилання націоналістичної діяльності греко-католицьких священників та українських партій”¹⁰¹. Листування польських посадовців зазначеного воєводства із чиновниками з Міністерства внутрішніх справ у Варшаві демонструє, що польські урядові структури побоювалися надмірного резонансу, який наростав у зв’язку із обставинами насильницької смерті О. Басараб. Надмірний ажіотаж міг, на думку польських урядовців, також нашкодити дуже важливій шкільній реформі, яку запланував реалізувати польський уряд якраз у 1924 р. Адже критичну реакцію галицькоукраїнського суспільства на проведення освітньої реформи спрогнозувати було не складно¹⁰².

До того ж станом на 1924 р. ще не було підписано Конкордату – угоди між польським урядом і Апостольським Престолом, якою регулювався державно-правовий статус Римо-католицької та Греко-католицьких церков у Польщі. (Конкордат було підписано 10 лютого 1925 р., ратифіковано сторонами 2 червня 1925 р. а офіційно запроваджено в дію лише 3 серпня того року)¹⁰³.

Збереглося листування між польськими чиновниками кількох міністерств – Внутрішніх справ, Справедливості і Віровизнань релігійних і публічної освіти у Варшаві від 22 березня і 1 квітня 1924 рр. Високі посадовці у своїй переважній більшості визнавали “деструктивну” позицію греко-католицького духовництва щодо реакції на смерть О. Басараб. По суті усі без винятку польські урядовці “уважали за конечну потребу у різний спосіб” переконати представників Митрополичої курії ГКЦ вплинути на священників аби ті, своє чергою, відмовилися правити богослужіння за самогубців, що суперечило канонам Церкви. Водночас як показують історичні документи, між самими польськими посадовцями різних міністерств мали місце окремі розбіжності тактичного характеру. Високі чини з Міністерства внутрішніх справ у переписці з представниками Міністерства віровизнань релігійних і публічної освіти у Варшаві наполягали на невідкладному з’ясуванні даних щодо кількості духовенства ГКЦ, яке відправляє набоженства за О. Басараб, і тим самим підтримує “шпигунів проти держави польської”. Крім того, правоохоронці прагнули в’ясувати кількість вірян, а особливо молоді, які брали участь у богослужіннях¹⁰⁴.

⁹⁷ Sprawa Olgi Basarabowej *Gazeta Lwowska*. 1924. № 47. 26 lutego. S. 1; Z obrad Sejmu. *Gazeta Lwowska*. 1924. № 57. 8 marca. S. 2.

⁹⁸ Tajemnica samobójstwa w aresztach polic. wyjaśniona. *Kurjer Lwowski*. 1924. № 44 23 lutego. S. 3.

⁹⁹ Wykrycie szajki kobiet-bandYTEK. *Gazeta poranna*. 1924. № 6980 19 lutego. S. 3.

¹⁰⁰ Policja wyjaśnia. *Dziennik Ludowy*. 1924. Nr. 45. 24 lutego. S. 3.

¹⁰¹ Державний архів у Тернопільській області. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 10 (Донесення повітових старостів і управління державної поліції про політичну діяльність духовенства на території воєводства). Арк. 22.

¹⁰² Державний архів у Тернопільській області. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 10 (Донесення повітових старостів і управління державної поліції про політичну діяльність духовенства на території воєводства). Арк. 22, 23, 25.

¹⁰³ Пилипів І. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.) : моногр. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. С. 319.

¹⁰⁴ Archiwum Państwowe w Krakowie. Oddział II. Inwentarz Komendy Wojewodzkiej Policji Państwowej w Krakowie z lat (1870) 1919–1928/1931. Zesp 218. Sygn. 428 (Sprawozdania miesieczne z dzialalnosci antypanstwowej agitacja 1924). K. 34–35.

Гнучкішою, наш погляд, була позиція чиновників Міністерства віровизнань релігійних і публічної освіти у Варшаві, які попри все не радили створювати зайвого ажіотажу навколо реакції греко-католицьких священників на смерть О. Басараб. Польські посадовці цього міністерства мотивували свою думку відсутністю “консолідованої” позиції ГКЦ на чолі з митрополитом Андреем Шептицьким щодо цього питання. Відправа набоженств за душу О. Басараб, на думку цих урядників, є ініціативою невеликого кола священників. За словами чиновників Міністерства віровизнань релігійних і публічної освіти у Варшаві, греко-католицьке вище духовенство включилося до обговорення окремих статей Конкордату про що свідчить участь греко-католицької сторони у нараді з цього приводу, 19 березня 1924 р. в приміщенні митрополичої резиденції. За таких умов, на їх переконання, тиск на духовних осіб високого рангу Митрополичої курії ГКЦ може завдати більше шкоди, “матиме зворотній ефект”.

До певної міри з цією думкою солідаризувалися чиновники з Міністерства Справедливості Другої Речі Посполитої, які відзначили, що основне завдання яке повинні реалізовувати правлячі органи держави в релігійно-церковних питаннях у 1924 р. – домогтися присяги лояльності від найвищих достойників ГКЦ на користь Польщі. Присяга вищого духівництва зумовить, на думку урядовців, і поміркованість нижчих по рангу священників, що зарадить порушенню публічного порядку у польській державі у майбутньому. Через це “збурення у тих обставинах не є важне”¹⁰⁵.

Разом із тим, насильницька смерть Ольги Басараб активізувала громадську діяльність греко-католицького духовенства, яке зазвичай не приховувало своїх антипольських переконань. У Жовкві та Перемишлі особливу активність виявляли отці-василіяни, які за даними польських інформаторів “перевищували своє становище”¹⁰⁶. На Львівщині чітку громадянську позицію зайняли священники: Петро Пилипець, Петро Курчаба, Володимир Стернюк¹⁰⁷, Володимир Пелліх, Петро Бай, Юліан Гумецький¹⁰⁸, Михайло Кріль¹⁰⁹ та ін., які за даними польських спецслужб проводили серед парафіян шкідливу роз’яснювальну роботу, “вели антипольську агітацію”. Доскіпливо польські спецоргани відстежували також діяльність випускників (алумнів) семінарій ГКЦ, яких запідозрювали у антипольській діяльності. Під наглядом, зокрема, перебував син священника з Кам’янки Волоської (село *розташовувалося неподалік Рави Руської на Львівщині, нині неіснуюче.* – О.Є.) Ярослав Гура, якого спецслужби характеризували як “знаного, зажерлого і зацикленого українця, ворога народу польського”. Іншого алумна – Степана Кулиничча з Кам’янки Лісної (село *розташовувалося у межах згаданої вище Кам’янки Волоської.* – О.Є.) було звинувачено в приналежності до “партії Петрушевича”¹¹⁰.

Щороку у дні пам’яті Ольги Басараб (12–13 лютого) національно-свідоме духовенство ГКЦ відправляло у храмах жалобні богослужіння. Зокрема, 12 лютого 1929 р. у п’яті роковини смерті О.Басараб у Тернопільському катедральному храмі ГКЦ відбулося жалобне набоженство, яке відправив парох – отець-канонік Володимир Громницький

¹⁰⁵ Archiwum Państwowe w Krakowie. Oddział II. Inwentarz Komendy Wojewodzkiej Policji Państwowej w Krakowie z lat (1870) 1919–1928/1931. Zesp 218. Sygn. 428 (Sprawozdania miesieczne z dzialalnosci antypaństwowej agitacja 1924). K. 36.

¹⁰⁶ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). Inwentarz Zbioru Ministerstwo Wyznan Religijnych I Oswiecenia publicnego w Warszawie z lat 1917–1939. Tom 1. Numer zespolu 14. Sygnatura 928 (Sprawy osobowe ksiezy – raporty wojewodow o antypaństwowej dzialalnosci kleru grecko-katolickiego w Malopolsce 1919–1939). K. 36

¹⁰⁷ Державний архів у Львівській області. Ф. 1. Оп. 14. Спр. 1394. Арк 28.

¹⁰⁸ Там само. Спр. 1562. Арк 17.

¹⁰⁹ Там само. Спр. 1567. Арк 4.

¹¹⁰ Державний архів у Львівській області. Ф. 1. Оп. 14. Спр. 1551. Арк 52, 53.

в асистенції отця-доктора Миколи Конрада – катехита державної гімназії з українською мовою викладання у Тернополі та катехита однієї з місцевих шкіл – отця Стефана Ратича. У богослужінні взяла участь шкільна та гімназійна молодь, а також гімназисти приватної жіночої гімназії на чолі з директором зазначеного закладу професором Ілярієм Бриковичем. Між тим, як уже відзначалося вище польські спеціальні служби різко негативно реагували на подібні заходи українців, мотивуючи це тим, що церковні каноли забороняють проводити богослужіння за осіб, що вчинили суїцид. Польські урядові структури підкреслювали, що ці набоженства мали не релігійний, а політичний характер та “провадять молодіж на бездорожжя”¹¹¹. Українських священнослужителів, як зауважували польські спецоргани, видавали царські ворота у храмі, до яких було приладнано чорний хрест з червоним надписом а також агітаційні листівки “Смерть ворогам України”, які поширювала молодь на майдані перед входом до церкви¹¹². Ситуація ускладнилася після арешту за визначенням польських посадовців, посібників ОУН та організаторів шайки шкідників, під час проведення заупокійного богослужіння за душу Ольги Басараб у соборі Святого Юра у Львові, 12 лютого 1932 р. Польські спецоргани назвали богослужіння в українському храмі промовисто: “Prowokacyjne nabożeństwo szpiega w katedrze św Jura”¹¹³. У переписці з Міністерством віровизнань релігійних і публічної освіти, яке вимагало відповідних роз’яснень працівники Митрополичої курії ГКЦ зазначили, що непросто забороняти отцям молитися за душу померлої, позаяк молитва є приватною справою.

Траплялося, що польські урядові структури у різкій формі закривали зібрання української інтелігенції, які були приурочені роковинам пам’яті Ольги Басараб (такі українські заходи польські власті глузливо називали: *Antypaństwowe wybryku “ukraińców” we Lwowie*, беручи, що промовисто, етнонім українці в лапки). У лютому 1929 р., мотивуючи антипольським духом, староста міста Львова закрив у місті зібрання вїттів і представників гмін на якому мав слово колишній голова Організації українців Львова (1922–1926 рр.), посол до сейму Польщі від Блоку національних меншин Іван Ліщинський. “Найгрубшим вибриком”, назвала польська поліція похід на могилу О. Басараб на Янівському цвинтарі, організатором якого був парох собору св. Юра у Львові та тодішній посол до польського сейму від Українського національно-демократичного об’єднання згадуваний нами вище Леонтій Куницький. Польські поліційні структури уважали цей захід шкідливим для української гімназійної молоді¹¹⁴.

Відзначимо, що поминальні богослужіння за душу української патріотки Ольги Басараб впродовж 12 і 13 лютого стали національною традицією. Про це свідчать повідомлення тогочасних українських і польських часописів протягом 1930-х рр., окремі матеріали обласних архівів тощо. Цю традицію не було перервано і в час нацистської окупації 1941–1944 рр., вона існувала, до честі української діаспори, і в післявоєнні роки, про що свідчать окремі дописи екзильного видання “Незабутня Ольга Бесараб” за редакцією Ірени Книш.

Таким чином, насильницька смерть Ольги Басараб отримала широкий громадський резонанс у галицькоукраїнському суспільстві, загострила українсько-польські взаємини того часу. Священики ГКЦ зайняли активну громадянську позицію – були

¹¹¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). Inventarz Zbioru Ministerstwo Wyznan Religijnych I Oswiecenia publicznego w Warszawie z lat 1917–1939. T. 1. Numer zespolu 14. Syg. 928 (Sprawy osobowe ksiezy – raporty wojewodow o antypaństwowej dzialanosci kleru grecko-katolickiego w Malopolsce 1919–1939). K. 630.

¹¹² Ibid. K. 634.

¹¹³ Ibid. K. 636.

¹¹⁴ Ibid. K. 634.

учасниками багатьох віче та інших жалобних заходів, присвячених її пам'яті. Похорон О. Басараб перетворився на широку акцію протесту, в якій взяли участь декілька тисяч осіб із різних куточків Галичини. Польські урядовці переконували представників митрополичої курії ГКЦ вплинути на нижче духовенство аби ті відмовилися правити богослужіння за О. Басараб ("самогубку"), бо це суперечило канонам Церкви. Представники польської влади уважали, що ці набоженства мали не релігійний, а політичний характер. Інша частина польських чиновників уважала, що правлячі органи влади в релігійно-церковних питаннях у 1924 р. повинні були, передусім, домагатися присяги лояльності від вищого духовенства ГКЦ на користь Польщі. Присяга вищого по рангу духівництва зумовить в майбутньому і лояльність нижчих священнослужителів.

Можна вважати, що насильницька смерть Ольги Басараб активізувала громадську діяльність греко-католицького духовенства. Щороку у дні її пам'яті національно-свідомі священники ГКЦ відправляли у храмах жалобні богослужіння. Такі поминальні богослужіння за душу О.Басараб до певної міри стали національною традицією, яку не було перервано і в час нацистської окупації 1941–1944 рр., вона існувала, до честі української діаспори, і в післявоєнні роки.

THE REACTION OF THE GREEK CATHOLIC CLERGY TO THE FORCED DEATH OF OLGA BASARAB IN 1924

Oleh YEHRESHII

*Vasyl' Stefanyk Precarpathian National University,
Department of History of Ukraine and methods of teaching history
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: ludyna@ukr.net*

Summary

In a scientific article, the author identifies the reaction of the Greek Catholic clergy to the death of Olga Basarab. It is noted that the violent death of Olga Levytska (Basarab) on the night of 12 to 13 February 1924 received a wide public response in Galician-Ukrainian society, further exacerbated the Ukrainian-Polish relations at the time. Priests of the Greek Catholic Church have participated in many chambers and other mourning ceremonies in her memory. One of the most active priests was priest Leontiy Kunitsky, a public figure, member of the Ukrainian Labor Party, and prelate chancellor of the Metropolitan Chapter in Lviv. O. Basarab's funeral turned into a large protest action, which was attended by several thousand people from different parts of Galicia.

Polish government officials persuaded representatives of the GCC metropolitan curia to influence priests to refuse to worship for suicides because it contradicted the Church's canons. Representatives of the Polish authorities emphasized that these devotions were not religious but political in nature.

The author of the article emphasizes that the violent death of Olga Basarab intensified the public activities of the Greek Catholic clergy. Every year in the days of her remembrance (February 12–13), the nationally conscious clergy of the GCC held mourning services in the temples. Such funeral services for the soul of the Ukrainian patriot O. Basarab have become a national tradition. This is evidenced by reports of contemporary Ukrainian magazines during the 1930s, some materials from regional archives, and so on. This tradition was not interrupted during the Nazi occupation of 1941–1944, it existed, in honor of the Ukrainian diaspora, and in the postwar years.

Keywords: *Greek Catholic clergy, Olga Basarab, Polish government structures, Father Leontiy Kunitsky, Ministry of Religious Affairs and Public Education.*

References

- Archiwum Panstwowe w Krakowie [State Archives in Krakow].
Archiwum Akt Nowych w Warszawie [Archives of New Files in Warsaw].
Bezhuk, O. (2008). Diyal'nist' O. Levyts'koyi-Basarab v Ukrayins'komu Komiteti dopomohy ranenym zhovniram u Vidni [Activities of O. Levytska-Basarab in the Ukrainian Committee for Aid to Wounded Soldiers in Vienna]. *Visnyk NU "L'vivs'ka politekhnika" "Derzhava ta armiya" [Bulletin of Lviv Polytechnic National University "State and Army"]*, no. 612, pp. 43–48 (in Ukrainian).

Bezhuk, O. (2007). Materialy Ol'hy Basarab: shche raz pro rozvidual'nu diyal'nist' UVO [Materials of Olga Basarab: once again about the intelligence activities of the UVO]. *Visnyk NU "L'vivs'ka politekhnika" "Derzhava ta armiya"* [Bulletin of Lviv Polytechnic National University "State and Army"], no. 584, pp. 129–134 (in Ukrainian).

Bezhuk, O. (2017). Ol'ha Basarabova z Levyts'kykh: zhyttya i chyn [Olga Basarabova from Levytsky: life and rank]. L'viv: Ukrayins'kyu instytut "Yevrosotsium". Seriya : Yevrosotsium: osvita ta nauka (in Ukrainian).

Bezhuk O. (2007). Zhinky v lehioni ukrayins'kykh sichovykh stril'tsiv [Women in the Legion of Ukrainian Sich Riflemen]. *Visnyk L'vivs'koyi komertsynoyi akademiyi* [Bulletin of the Lviv Commercial Academy], no. 6, pp. 12–20 (in Ukrainian).

Blaha, O. (2017). Zhinka na tli epokhy: neskorena Ol'ha Levyts'ka-Basarab [Woman against the background of the era: the unconquered Olga Levitska-Basarab]. *Naukovyy i kul'turno-prosvitniy krayeznavchyy chasopys Halychyna* [Scientific and cultural-educational local lore magazine Halychyna], no. 29–30, pp. 116–121 (in Ukrainian).

Derzhavnyy arkhiv u Ternopil's'kiy oblasti [State Archives in Ternopil region].

Derzhavnyy arkhiv u L'vivs'kiy oblasti [State Archives in Lviv Region]

Lyal'ka, Ya. (2007). Ol'ha Basarab ta yiyi doba: dokumenty, materialy, spohady, biohrafichni narysy [Olga Basarab and her time: documents, materials, memoirs, biographical essays]. *Naukovo-doslidnyy tsentr istoriyi natsional'no-vyzvol'nykh zmahan' Ukrayiny*. L'viv: Halyts'ka vydavnycha spilka (in Ukrainian).

Nekroloh Holovnoho Vydlu "Soyuza Ukrayinok" [Obituary of the Main Department of "The Union of Ukrainian Women"]. (1924). *Dilo [Work]*, no. 41, 24 febr., p. 4 (in Ukrainian).

Nezabutnya Ol'ha Besarab. Vybrane [Unforgettable Olga Besarab. Favorites] / Ireny Knysh (Ed.). Vinnipeh: Nakladom Orhanizatsiyi Ukrayinok Kanady. Retrieved from: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5839/file.pdf>.

Pylypiv, I. (2011). Hreko-katolyts'ka tserkva v suspil'no-politychnomu zhytti Skhidnoyi Halychyny (1918–1939 rr.) : monohr [The Greek Catholic Church in the socio-political life of Eastern Galicia (1918–1939): monograph.]. Ternopil: Ekonomichna dumka TNEU (in Ukrainian).

Pislya trahichnoyi podiyi [After the tragic event.]. *Dilo [Work]*, 1924, no. 43, 27 febr. p. 3 (in Ukrainian).

Pogrebennyk, F. P., Stasiuk, O. P. (2003). Basarab Olga [Basarab Olga]. *Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrayiny: elektronna versiya* [Encyclopedia of Modern Ukraine: electronic version]. Ch. editors: I. M Dziuba, A. I. Zhukovsky, M. G Zheleznyak, etc.; NAS of Ukraine, NTSh. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine. Retrieved from: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=40676 (in Ukrainian).

Policja wyjaśnia [Police explain]. (1924). *Dziennik Ludowy* [People's Journal], no. 45, 24 febr., p. 3 (in Poland).

Sprawa Olgi Basarabowej [The case of Olga Basarabowa]. (1924). *Gazeta Lwowska* [Lviv newspaper], no. 47, 26 Febr., p. 1 (in Poland).

Tajemnica samobójstwa w aresztach polic. wyjaśniona [The secret of suicide in police arrests. explained]. (1924). *Kurjer Lwowski* [Lviv Courier], no. 44, 23 Febr., p. 3 (in Poland).

Viche. Ukrayintsi mista L'vova [Chamber. Ukrainians of the city of Lviv]. (1924). *Dilo [Work]*, no. 40, 23 febr., p. 1 (in Ukrainian).

Wykrycie szaiki kobiet-bandytek [Detection of the scares of female bandits]. (1924). *Gazeta poranna* [Morning newspaper], no. 6980, 19 febr., p. 3 (in Poland).

Z obrad Sejmu [From the debates of the Sejm]. (1924). *Gazeta Lwowska* [Lviv newspaper], no. 57, 8 March., p. 2 (in Poland).

Zhertva lykholittya. Kil'ka dat z zhyttya bl. p. Ol'hy z Levyts'kykh Besarabovoyi [Victim of adversity. Several dates from the life of blissful memory Mrs. Olga from Levitsky Besarabova]. (1924). *Dilo [Work]*, 1924, no. 40, 23 febr., s. 1. (in Ukrainian).

1889 narodylasya Ol'ha Basarab, rozvidnytsya, zv'yazkova Yevhena Konoval'tsya [In 1889 Olga Basarab was born, a scout and liaison officer of Yevhen Konoval'sky]. Retrieved from: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/1/1889-narodylasya-olga-basarab-rozvidnytsya-zvyazkova-yevhena-konovalcsya> (in Ukrainian).